

УДК 725

Михайло Комаров*аспірант кафедри теорії, історії**архітектури та синтезу мистецтв НАОМА**Науковий керівник: М. І. Яковлев, доктор технічних наук,
професор, академік НАМУ*

Урбаністичний аспект у творенні українського кінопростору

Анотація. У статті досліджується стан розвитку кіностудій світу, аналізується український досвід створення просторів кіновиробництва та залежність їхніх характеристик від містобудівних умов.

Ключові слова: кіно, кіностудія, урбаністичні зв'язки, павільйон.

Постановка проблеми. У 30-ті роки ХХ століття кіностудія ім. Олександра Довженка була однією з передових не тільки в Україні, а й у Європі. Сьогодні державні українські студії є не такими успішними. З кожним роком вони знімають дедалі менше фільмів, а більшість павільйонів не модернізували з 1960-х років.

Водночас поява досить великої кількості приватних кіностудій свідчить про наявність творчого потенціалу українського кіно. Кожна кіностудія – це окремий урбаністичний організм, місто в місті. Але сама структура такого «міста» досліджена недостатньо, особливо в Україні.

Актуальність дослідження. Тенденція до відродження українського кіновиробництва та фактори спорудження нових кіностудій у структурі міста спонукають до детального вивчення особливостей формування просторів кіновиробництва, їхньої ролі та місця в урбаністичній тканині міста.

Новизна наукового дослідження

полягає в систематизації та узагальненні урбаністичних особливостей створення кіностудій на основі аналізу українських і зарубіжних прикладів.

Методологічне або загальнонаукове значення авторських розробок. Урбаністичний аспект у творенні та модернізації кіностудій України практично не вивчений. Його детальне дослідження буде вкладом у майбутні реконструкції та будівництво нових кіностудій.

Виклад основного матеріалу. Кіно – це надзвичайно специфічний вид мистецтва, чимось схожий на архітектуру, адже поєднує в собі безліч інших творчих професій. Воно потребує нестандартного простору, певного набору споруд та забезпечення зв'язків між ними.

Кіностудії на зорі кінематографа вміщалися в одній споруді. Найвідомішою серед них була студія Жоржа Мельєса [7]. Вона мала двохсхилу покрівлю і була практично повністю скляна (іл. 1). Цього було цілком достатньо, адже був захист від атмосферних впливів та рівномірне

Іл. 1. Студія Жоржа Мельєса в Монтрі. Франція

освітлення. Із розвитком кіновиробництва, появою звукового, а згодом і кольорового кіно, функціональне наповнення кіностудій зростало, і з часом вони перетворювалися на зменшені аналоги міста.

На території України перші кіностудії з'явилися відносно рано. Найдавнішими з них є Ялтинська кіностудія, відкрита в 1917 році і націоналізована радянською владою в 1919 році, та Одеська, де було створено такі відомі стрічки, як «Місце зустрічі змінити не можна», «Пригоди Електроніка», «В пошуках капітана Гранта».

Іл. 2. Павільйон №1 на Одеській кіностудії

У 1927 році було розпочато спорудження київської кінофабрики, що зараз носить ім'я Олександра Довженка, а в 1941 році у Києві виник «Київнаукфільм» (нині Національна кінематика України).

Більшість із зазначених студій не оновлювалися з 1960-х років. Хоча, як виняток, можна назвати Одеську кіностудію, адже там модернізували один з трьох павільйонів [3]. Його обладнали системою проєкторів, які створюють рівномірну проєкцію на всі стіни, що надає їм інтерактивних властивостей (іл. 2). Така реконструкція підвищила містобудівне значення студії, чи принаймні її частини, адже павільйон почали використовувати не тільки для кіновиробництва, а й для проведення конференцій, тренінгів та весільних церемоній.

У 2000-х роках в Україні було створено ряд приватних кіностудій. Найбільшими і досить відомими є Victoria Film Studios та Film.ua.

Закордонний досвід засвідчує, що більшість кіностудій мають досить щільну забудову в структурі міста. Це стосується навіть Голлівуду, який на момент початку забудови кіностудіями був віддаленим районом, де існувало лише сільське господарство.

Згадуване правило не поширюється на італійську студію Cinecittà, що займає територію 40 га (більшою частиною якої є вуличні декорації). Вона була збудована в 1937 році. Але вже в 80-х роках опинилася на межі банкрутства, через що уряд був змушений націоналізувати її. У 1991 році на території кіностудії було проведено пісенний конкурс «Євробачення»

[9]. Влаштування таких масштабних міжнародних заходів є позитивним явищем для просторів кіновиробництва, адже держава та приватні спонсори виділяють кошти не лише на оновлення внутрішнього простору, а й на оптимізацію інфраструктури навколо об'єкта.

У забудові всіх студій можна виділити три основні функціональні групи (див. іл. 6): знімальні павільйони, споруди обслуговування та адміністративні приміщення. Також виділяють зони паркування та зелені зони. На прикладі шести кіностудій розглянуто відношення площ, які займають ці споруди (іл. 3, а) Warner Brothers, Paramount, Sunset Gower Studio, 20th Century Fox, Pinewood, CBS Studio Center). У середньому площа знімальних павільйонів складає 30–35% території студії, офісних, адміністративних та споруд обслуговування – 50–65%.

У 40–60-х роках ХХ століття, коли споруджувалась частина з цих кіностудій, кількість автомобілів була набагато меншою ніж сьогодні, тому з часом виникла необхідність у створенні додаткових зон паркування, які часто перетворювалися на багатоярусні паркінги. Наразі площа паркувальної зони кіностудій займає від 10% (на великих кіностудіях) до 35% (на малих студіях) території.

Зелені зони займають від 7% до 40% території студій. Це можуть бути як розосереджені по території сквери, так і повноцінні парки. Так, наприклад, на території студії Ріхаг, заснованій в США у 1986 році, зелена зона займає 30% території і навіть включає амфітеатр.

Іл. 3. Зонування закордонних кіностудій: а – Warner Brothers, б – Paramount, в – Sunset Gower Studio, г – 20th Century Fox, д – Pinewood, е – CBS Studio Center

Окремою зоною деяких кіностудій є вуличні (натурні) декорації (іл. 4). Їх поділяють на три типи: тимчасові (створені під конкретний фільм, а потім розібрані), постійні (архітектурні споруди, моделі міських площ, для знімання різних фільмів) та ланд-

Іл. 4. Вуличні (натурні) декорації. Студія Мосфільм

Іл. 5. Зонування українських кіностудій:
 а – Одеська кіностудія, б – Ялтинська кіностудія, в – Національна кінематика України, г – кіностудія ім. О. Довженка, д – Victoria Film Studios, е – студія Film.ua

шафтні [4].

Такі декорації більш поширені на студіях, збудованих у першій половині ХХ століття. Адаже з розвитком технологій з'явилась можливість створювати віртуальні моделі замість реальних. А відсутність необхідності спорудження вуличних декорацій дозволяє збільшити інші функціональні зони. Існує ряд винятків, коли сучасні кіностудії спеціально будують такі декорації, щоб потім здавати в оренду для знімання серіалів, та малобюджетних фільмів, де використання комп'ютерної графіки не є доцільним.

Наявність зон натурних декорацій

характерна і для деяких українських кіностудій, наприклад для Victoria Film Studios. Це – найбільша кіностудія на території України (36 га) (іл. 5, д). Вона розташована на відстані 32 км від Києва, у селі Гурівщина. Близько 70% території – зелена зона. Комплекс включає десять павільйонів, площа одного з яких становить 2500 м кв. Студія нараховує одразу три зони декорацій: «Село», «Тюрма», «Старе місто», та ще три природного походження: «Озеро», «Річка», «Поле», кожна площею понад гектар. Також на території розміщено готель, ресторан на 110 місць та кінотеатр.

Ця студія, як і інші, має чітке функціональне зонування. Цього вдалося досягти за рахунок короткого періоду будівництва.

Старіші кіностудії будувалися та реконструювалися упродовж десятиків років, що призвело до їхньої неоднорідності у структурі міста.

Одеська кіностудія, скажімо, була утворена в 1919 році на базі приватних кінофабрик, кожна з яких, очевидно, вже мала сформовану структуру (іл. 5, а). Тож функціональне зонування створювалося механічно, а не як цілісний задум. На території кіностудії, крім вже згаданого (модернізованого), знаходяться ще два павільйони, що є досить стандартними і мають площу 430 м кв. та 600 м кв. Зеленим зонам відведено близько 40% території.

Ялтинська студія розташована на території 13 га, п'ять з яких виділено під натурні майданчики (іл. 5, б). Вона безпосередньо прилягає до Майданівського парку і сама є на 80% зеленою зоною. Тут розосереджені

два знімальних павільйони, адміністративні та обслуговуючі приміщення і басейн для комбінованих морських зйомок.

Національна кінематика України – студія, заснована в 1941 році і раніше називалася «Київнаукфільм» (іл. 5, в). Тут створено такі мультіплікаційні стрічки як «Козаки», «Пригоди капітана Врунгеля» та «Острів скарбів», а також низку документальних і наукових фільмів. Кіностудія безпосередньо прилягає до Биківнянського лісу і має на своїй території багато зелених насаджень.

Кіностудія ім. О. Довженка заснована в 1927 році і збудована за проектом Валеріяна Рикова (іл. 5, г). На той час вона отримала найбільший у Європі павільйон, збудований спеціально для створення фільмів, адже в багатьох країнах «використовувалися ще більші споруди – авіаційні ангари, але це були випадкові будівлі, що не відповідали вимогам кіновиробництва» [5]. Серед інших тут було створено такі стрічки, як «За двома зайцями», «Королева бензоколонки», «Тіні забутих предків» та ін. На сьогодні її територія – це 17,5 га, де розташовані чотири знімальні павільйони: три – сполучені між собою по 775 м кв. і один – площею 2520 м кв. (один з найбільших в Європі). Адміністративний корпус є частиною основного блоку, об'єднаного з павільйоном № 1. Існує три заїзди на територію з різних вулиць, що є досить ефективним вирішенням, однак потенційно їх можна збільшити до п'яти.

Кіностудія прилягає до парку імені Пушкіна та має на своїй території багато зелених зон, зокрема і яблуневий сад перед головним корпусом.

Однак жителі міста не мають доступу до цих зелених зон. Кіностудія зручно розташована, вона знаходиться близько до метро на перетині двох великих шляхопроводів. Зона паркування досить невелика і займає менше 10% території.

Іншою великою й сучасною кіностудією в Україні є Film.ua, заснована у 2002 році. Вона займає 3 га в Деснянському районі Києва на Троєщині (іл. 5, е). Студія включає сім знімальних павільйонів площею 1200 м кв., 900 м кв., 800 м кв. та 200 м кв. Найбільший павільйон заввишки 15 м. Однією з особливостей студії є наявність експлуатованої покрівлі.

На території передбачено окрему зону паркування для великогабаритних автомобілів. Також на студії знаходяться мінікінотеатр для презентації вироблених стрічок, два зимові сади, офісні приміщення, кафе, студії звукозапису та монтажу.

Порівняння цих кіностудій приводить нас до усвідомлення урбаністичного аспекту в формуванні просторів кіновиробництва. Місце розташування кіностудії безпосередньо впливає на взаємозв'язки та розміщення її складових елементів, а також на їхній перелік.

Так, на кіностудії Film.ua, порівняно з Victoria Film Studios, практично відсутні вуличні декорації, адже ціна оренди землі в місті набагато вища, ніж в селі, тому раціональніше забудувати його функціональними приміщеннями.

Виняток становлять кіностудії, збудовані за радянських часів, оскільки тоді поняття ціни землі не існувало.

ло. Це призвело до більш хаотичного розміщення будівель на території. Ці кіностудії і зараз належать державі, тому питання землі не має великого впливу на їхнє функціонування.

Перелік необхідних для кіностудій функцій постійно поповнюється, з'являються готелі, кінозали, музеї, магазини сувенірів (іл. 6). Наявність готелів, особливо на студіях, розташованих поза межею міста, стала просто необхідною.

На сьогодні далеко не всі студії мають власні декораційні майстерні. Часто навіть орендують додаткове обладнання, тому постає питання розведення потоків великогабаритного та малого транспорту. Сучасні студії для вирішення цієї проблеми створюють додаткові під'їзди, зазвичай з тилового боку, що не перетинаються ні з пішохідними шляхами, ні з рухом іншого транспорту.

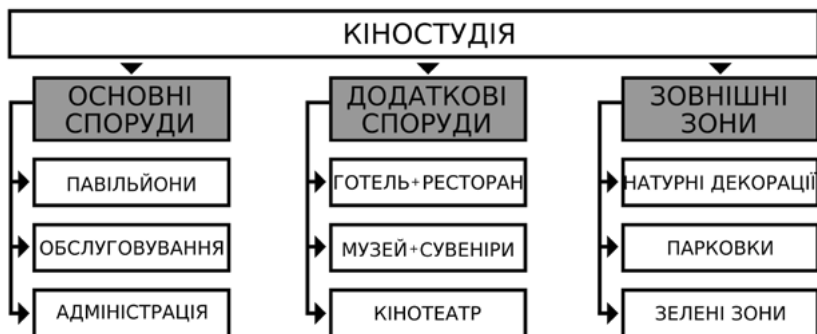
Останнім часом з'явилась тенденція до переобладнання приміщень під павільйони. Найчастіше – житлових будинках (перші та напівпідвальні поверхи), але можна побачити й масштабніші проекти. Так, на вулиці

Оранжерейній на початку 2000-х існував один з перших супермаркетів у Києві, а нині цей простір переобладнано під два павільйони кіностудії R-space, які здають в оренду поденно.

Такі студії існують по всьому світу. Часто вони обладнані передовою технікою, яка пропонується разом з простором. Водночас пропонуються і послуги з монтажу та редагування.

Головні висновки. Чотири з шести найвідоміших кіностудій України, збудовані ще в першій половині ХХ століття і на сьогодні є державною власністю, тому фінансові чинники ринкових відносин не спонукають їх до оптимізації роботи та використання землі. Цим пояснюється практична відсутність впливу на них і містобудівних умов. Так, кіностудія ім. О. Довженка була збудована на території, що знаходилась поза містом [5], а наразі це майже центр міста, проте використання території мало змінилось.

Кількість паркувальних місць є не достатньою, натомість площа зеленої зони досить велика. Територія кіностудії практично завжди закрита для звичайних жителів, і, як наслідок,

Іл. 6. Схема поділу кіностудії на функціональні групи

ніяк не працює на місто. Тож зелені зони потребують зменшення, або відкриття вільного доступу для жителів міста.

Сучасні кіностудії більше схильні до впливу урбаністичних реалій. Так кіностудії, розташовані в місті, мають відносно невелику територію, щільну забудову (місцями висотну) та іноді навіть експлуатовану покрівлю. Водночас, замські студії можуть мати значно більшу територію, вільне розміщення павільйонів, можливість створення декорацій площами понад гектар кожна.

Загальною ж проблемою більшості студій, у тому числі і багатьох закордонних, є роздільність. Якщо розділення павільйонів є виправданим, то розпорощення обслуговуючої функції (на яку припадає близько 60% терито-

рії) недоцільне. Натомість за допомогою об'єкта з усім набором цих функцій можна створити виразну архітектурну композицію, звільнивши при цьому місце для нових павільйонів, парковок або зелених зон.

Перспективи використання результатів дослідження. Для успішного функціонування кожна кіностудія повинна мати хоча б мінімальний перелік обов'язкових функцій, який за останні роки значно доповнився. Якщо об'єднати обслуговуючі та адміністративні функції в одній або декількох спорудах, відкрити доступ до зелених зон, при цьому ще на стадії проекту розвести автомобільні та пішохідні потоки, можна перетворити закрити виробничу зону на повноцінне урбаністичне утворення, яке працюватиме не лише в місті (селі), а й для міста (села).

1. *Диснейленд* под Києвом. Киностудія Victoria Film Studios [Електронний ресурс] // <http://the-city.kiev.ua/> – Режим доступу до ресурсу: <http://the-city.kiev.ua/ru/article/disneylend-pod-kievom-kinostudiya-victoria-film-studios-121>

2. *Натурная* площадка №1 (Декорационный комплекс «\»Старая Москва\») [Електронний ресурс] // Mosfilm – Режим доступу до ресурсу: http://www.mosfilm.ru/podrazdeleniya/pavilony/naturalnaya_ploshadka_1.php

3. *Павільйон №1* [Електронний ресурс] // Одеська кіностудія – Режим доступу до ресурсу: <http://odessafilm.com.ua/index.php/uslugi/podrazdeleniya/item/pavilon-1>

4. *Фердман Ю. В.* Архитектура современных павильонов кино и телевидения : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх. наук «архітектура» / Фердман Ю. В. – Москва, 1965. – 28 с. 20; *Фердман Ю.* Реконструкция киевской киностудии им. А. Довженко / Ю. Фердман // Строительство и архитектура. – 1962. – М 7. – С. 9–10 : фото, планы.

5. *Фількевич М. О.* Довженківці. Сторінки нашої історії / М. О. Фількевич. – Київ, 2006. – 178 с. – (2).

6. *Jacobson B.* Fantastic Functionality: Studio Architecture and the Visual Rhetoric of Early Hollywood / Brian R. Jacobson. // Film History. – 2014. – С. 52–81.

7. *Jacobson B.* Studios Before the System: Architecture, Technology, and the Emergence of Cinematic Space / Brian Jacobson., 2015. – 336 с.

8. *Un après-midi à la campagne...* [Електронний ресурс] // [ailonuage.canalblog.com.](http://ailonuage.canalblog.com/) – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://ailonuage.canalblog.com/archives/2012/01/30/23371705.html>

9. Wyatt D. Cinecitt studios: Famous films shot in Italy\'s most iconic studios [Електронний ресурс] / Daisy Wyatt // Independent. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/features/cinecitt-famous-films-shot-in-italys-most-iconic-studios-9295558.html>

Урбанистический аспект в создании украинских пространств кинопроизводства

Михаил Комаров

Аннотация. В статье исследуется состояние развития киностудий мира, анализируется украинский опыт создания пространств кинопроизводства и зависимость их характеристик от градостроительных условий.

Ключевые слова: кино, киностудия, урбанистические связи, павильон.

Urban dimension in the creation of Ukrainian film production spaces

Mykhailo Komarov

Abstract. The article studies the process of worldwide film studios development, scrutinizes the experience of Ukrainian film production spaces creating, and considers the dependence of their attributes on urban circumstances.

In the period of film production establishment most studios could be situated in just one building. The remarkable example is Georges Melies studio in Montreuil constructed from metal and glass. It provided outstanding film director with all necessary conditions for silent b/w movie making.

Later sound, followed by colored picture have been added to films, which created a huge list of unique profession along with number of brand-new spaces. Film studios began to expand, slowly turning into cities inside the cities.

Film creating procedure required not just a set of specific capacities but also definite connections between them.

First film studio in Ukraine appeared in 1907 in Odesa, followed by Yalta Studio (1917), Kyiv Film Factory (now known as Dovzhenko Film Studio, 1927), Kyiv Science Film Studio (1941).

Few studios were built already in XXI century. Film.ua and Victoria Film Studios are the most well-known among them. First one is situated in Kyiv, second in the village near Kyiv and have a twelve times bigger territory then Film.ua. The number of stages is approximately the same.

This rule of free market – the cheaper territory is, the more you can afford – does not work for state film studios. As the result space at such studios used not in the most effective way. On the other hand the list of functions film studios should obtain developed a lot since the moment this governmental studios were lastly updated.

Taking into account that almost 60% of studio territory is occupied by

numerous office and supporting buildings, it could be a good decision to combine them in one or few bigger structures in order to create a better architectural shape and to free some space for extra stages, parking lots or park zones, which may cause transforming from just a film factory into an urban space of full value.

Keywords: Film, Film Studio, Urban communication, Stage.